dende medlemsstats retter er forpligtet til at sikre overholdelsen af dommen under udøvelsen af deres opgave.

2. Når Domstolen under en sag efter EØF-traktatens artikler 169-171 har fastslået, at en medlemsstats lovgivning er uforenelig med de forpligtelser, der påhviler den ifølge traktaten, er medlemsstatens retter forpligtet til i medfør af artikel 171 at lægge Domstolens dom til grund, idet det dog bemærkes, at når Domstolen har fastslået en tilsidesættelse af en fællesskabsretlig bestemmelse, der har direkte virkning i den interne retsorden, så følger de rettigheder, der tilkommer borgerne, ikke af dommen, der fastslår traktatbruddet, men af selve de fællesskabsretlige bestemmelser.

I de forenede sager 314-316/81 og 83/82

angående en række anmodninger, som Tribunal de grande instance de Paris i medfør af EØF-traktatens artikel 177 har indgivet til Domstolen for i de for nævnte ret verserende sager

ANKLAGEMYNDIGHEDEN,

samt for de tre første sagsgruppers vedkommende

COMITÉ NATIONAL DE DÉFENSE CONTRE L'ALCOOLISME, godkendt almennyttig sammenslutning, Paris, civil part,

mod

— ALEX WATERKEYN, JEAN GIRAUDY, JACQUES DAUPHIN, HENRI RENOUARD-LARIVIÈRE, CLAUDE DOUCE, HENRI LEJEUNE, MARC POULBOT, MAURICE BRÉBART, DOMINIQUE FERRY, MICHEL HOUSSIN, DANIEL FILIPACCHI, MARIE-DENISE BRÉSARD, GIFT SERVAN-SCHREIBER, samt de for disse civilretligt ansvarlige selskaber (sag 314/81),

— JEAN CAYARD, ANDRÉ GAYOT, MARCEL MINCKES, PAUL PICTET, OLIVER CHEVRILLON, DANIEL FILIPACCHI, samt de for disse civilretligt ansvarlige selskaber (sag 315/81),

— RODOLPHE JOËL, PIERRE DE ROBINET, DE PLAS, samt de for disse civilretligt ansvarlige selskaber (sag 316/81),

— JEAN CAYARD, JEAN-CLAUDE DECAUX, JACQUES ZADOK, JACQUES FOBY, RENÉ MARTAUD, MARCEL MINCKES, ANDRÉ BOUSSEMART, MAURICE BRÉBART, samt de for disse civilretligt ansvarlige selskaber (sag 83/82),

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende virkningen i intern fransk ret, især i forhold til artiklerne L.1, L.18 og L.21 i lov om salg af drikkevarer og foranstaltninger mod alkoholisme, af EØF-traktatens artikel 30 og af Domstolens dom af 10. juli 1980 vedrørende reklame for alkoholholdige drikkevarer,

har

DOMSTOLEN

sammensat af præsidenten J. Mertens de Wilmars, afdelingsformændene P. Pescatore og A. O'Keeffe, dommerne G. Bosco, T. Koopmans, O. Due og Y. Galmot,

generaladvokat: S. Rozès
justitssekretær: assisterende justitssekretær J. A. Pompe

afsagt følgende

DOM

Sagsfremstilling

De faktiske omstændigheder og retsforhandlingernes forløb samt de indlæg, der er indgivet i medfør af artikel 20 i protokollen vedrørende statutten for EØF-Domstolen, kan sammenfattes således:

I — Faktiske omstændigheder og skriftveksling

Den franske lov om salg af drikkevarer og foranstaltninger mod alkoholisme (dekrèt (décret) af 8. 2. 1955; anordning (ordonnance nr. 59-107 af 7. 1. 1959) opdeler i kapitel I, artikel L.1, drikkevarer i fem grupper med henblik på fremstilling, salg og forbrug.

Den første gruppe omfatter ikke-alkoholholdige drikkevarer: mineralvand med eller uden kulsyre, frugt- og grønsagssaft, der ikke er gæret, eller som efter påbegyndt gæring ikke indeholder over 1 % alkohol, limonade, koncentreret frugtsaft, urteekstrakt, mælk, kaffe, te, chokolade etc. . . .

De fire andre grupper omfatter de alkoholholdige drikkevarer, der er fordelt således:

— gruppe 2 (anordning nr. 60-1253 af 29. 11. 1960): gærede, ikke-destillerede drikkevarer, dvs. vin, øl, cider, pæremost, mjød, »vins doux naturels« for så vidt de henhører under afgiftsreglerne for vin, samt Crèmes de Cassis og frugt- og grønsagssaft med et alkoholindhold på fra 1 til 3 procent;

— gruppe 3: andre »vins doux naturels« end dem, der henhører under gruppe 2, hedvine, aperitiffer på basis af vin samt jordbær-, hindbær-, solbær- og kirsebærlikør, som ikke indeholder over 18 procent ren alkohol;

— gruppe 4 (lov af 27. 6. 1957): rom, taffia, alkohol, der er fremstillet ved destillation af vin, cider, pæremost eller frugt, og som ikke er tilsat essens, samt likører, der er sødet med mindst 400 g sukker, glukose eller honning pr. liter for anislikører og mindst 200 g pr. liter for de øvrige likører, og som desuden ikke indeholder over et halvt gram essens pr. liter;

— gruppe 5: alle andre alkoholholdige drikkevarer.

Loven om salg af drikkevarer og foranstaltninger mod alkoholisme indeholder i kapitel II regler om reklame for drikkevarer. Der findes i afsnit 2 om alkoholholdige drikkevarer særligt følgende bestemmelser:

Artikel L.17, stk. 1 (anordning nr. 59-107 af 7. 1. 1959):

Det er forbudt på nogen måde at reklamere for drikkevarer, som det ikke er tilladt at fremstille og sælge, samt for drikkevarer henhørende under gruppe 5.

Artikel L.17, stk. 2 (anordning nr. 60-1253 af 29. 11. 1960):

Ligeledes forbydes enhver reklame for alkoholholdige drikkevarer på stadioner, offentlige eller private sportspladser, områder med svømmebassin og i haller, hvor sportsbegivenheder jævnligt finder sted, samt på alle øvrige områder, der bruges af organisationer for ungdommen eller folkeoplysningen.

Artikel L.18 (anordning nr. 60-1253 af 29. 11. 1960):

Medmindre andet følger af artikel 17, stk. 2, er det tilladt at reklamere for drikkevarer, henhørende under gruppe 3 (anordning nr. 59-107 af 7. 1. 1959), for så vidt der ikke er forbud mod at fremstille og sælge sådanne drikkevarer, når reklameteksten ikke indeholder andet end produktets betegnelse og sammensætning samt navn og adresse på producent og forhandlere.

Gengivelse af produktets fremtræden må kun ske, hvis der ikke herved oplyses andet end produktets betegnelse og sammensætning samt navn og adresse på producent og forhandlere.

Enhver form for reklame, der indeholder andet end bestemt i denne artikels første stykke, er forbudt.

Disse bestemmelser medfører, for så vidt angår alkoholholdige drikkevarer, ingen særlig begrænsning i adgangen til at reklamere for drikkevarer fra gruppe 2 og 4; derimod er adgangen til at reklamere begrænset, for så vidt angår drikkevarer fra gruppe 3, og det er forbudt at reklamere for drikkevarer fra gruppe 5.

Lovens artikel L.21 (anordning nr. 59-107 af 7. 1. 1959) fastsætter bødestraf for enhver importør, fremstiller eller

handlende af drikkevarer, der har gennemført, ladet gennemføre eller fortsat en reklame, der er forbudt ifølge artiklerne L.17 og L.18. Dette strafansvar omfatter også indehavere af reklamevirksomhed, annonceagenter, annoncører og fremstillere af reklameartikler og redaktører, udgivere og fremstillere af publikationer, der har gennemført, ladet gennemføre og fortsat en ulovlig reklame.

I begyndelsen af 1977 anmodede Henri Lejeune, direktør for selskabet »Saint-Raphaël«, Claude Douce, direktør for selskabet »Le Bélier« om at gennemføre en reklamekampagne for en alkoholholdig drikkevare, Saint-Raphaël-Bitter. Denne reklame blev gennemført ved plakatopsætning og i pressen, idet plakaterne blev opsat i andet halvår af 1977 ved Alex Waterkeyn, direktør for selskabet »More O'Ferrall«, Jacques Dauphin, direktør for selskabet »Dauphin Office technique d'affichage«, Henri Renouard-Larivière, direktør for selskabet »Marignan Publicité« og Jean Giraudy, direktør for selskabet »Affichage Giraudy«; endvidere blev der i månederne april-juni 1977 offentliggjort reklamebilleder i ugebladet »L'Express«, der ledes af Marie-Denise Brésard, gift Servan-Schreiber, for selskabet »Groupe Express«, og i bladene »Paris Match«, der ledes af Daniel Filipacchi, for selskabet »Cogedi-Presse«, »Femmes d'aujourd'hui«, der ledes af Maurice Brébart, for selskabet »Les Éditions du Hennin«, »La Vie«, der ledes af Michel Houssin, for selskabet »Les publications de la vie catholique«, »Chez Nous«, der ledes af Marc Poulbot, for selskabet »Union interfamiliale d'édition« og »Télé 7 jours«, der ledes af Dominique Ferry, for selskabet »Télé 7 jours«.

Denne reklamekampagne angik i virkeligheden indirekte aperitifferne Saint-Raphaël, der ifølge artikel L.1 i den franske lov om salg af drikkevarer og foranstaltninger mod alkoholisme er en drikkevare, der henhører under gruppe 3, og som det kun er tilladt at reklamere for efter artikel L.18, såfremt reklamen begrænses til produktets betegnelse og sammensætning, samt navn og adresse på producent og forhandlere; imidlertid henledte plakaterne og reklamebillederne opmærksomheden på mærket Saint-Raphaël og æggede til forbrug heraf.

Jean Cayard, direktør for selskabet »La Martiniquaise«, bestilte for årene 1974/1975 hos bureauet RHM en reklamekampagne for portvinen »Cruz«. Reklamekampagnen blev gennemført ved offentliggørelser i tidsskriftet »Libre service-Actualité«, der ledes af Paul Pictet, for selskabet »Libre service-Actualité«, i ugebladet »Le Point«, der ledes af Olivier Chevrillon, for selskabet »Presse-Information« og i bladene »Jours de France«, der ledes af Marcel Minckes, for selskabet »Jours de France«, »Pariscope«, der ledes af Daniel Filipacchi, for selskabet »Publications hebdomadaires parisiennes«, og i »Le nouveau Guide Gault et Millau«, der ledes af André Gayot, for selskabet »Jour Azur«. Som »vin doux naturel« henhører portvinen under gruppe 3 af alkoholholdige drikkevarer i lov om salg af drikkevarer og foranstaltninger mod alkoholisme; ved gennem et billede og slagord at have

vakt interessen og lysten til forbrug, har reklamekampagnen imidlertid overskredet de grænser, der er fastsat for denne type drikkevare.

I slutningen af 1974 bestilte Rodolphe Joël, direktør for selskabet »La compagnie générale des produits Dubonnet — Cinzano — Byrrh«, hos Pierre de Robinet de Plas, direktør for selskabet »De Plas Troost SA en reklamekampagne for portvinen »Cintra«. Reklamen blev gennemført ved en annonce over to sider i bladene »Paris Match« og »Elle« på en sådan måde, at reklamen ved den således vakte opmærksomhed og interesse overskred de tilladte grænser for reklame som fastsat ved artikel L.18 i lov om salg af drikkevarer og foranstaltninger mod alkoholisme.

I løbet af 1975 bestilte Jean Cayard, direktør for selskabet »La Martiniquaise«, hos bureauet RHM en omfattende reklamekampagne for en drikkevare, »Liqueur d'Écosse Label 5«, der ifølge artikel L.1 i lov om salg af drikkevarer henhører under gruppe 4, hvor reklamen er fri. Reklamekampagnen blev gennemført ved plakatopsætning ved »Régie publicitaire des transports parisiens«, der ledes af Jacques Foby, selskabet »J. C. Decaux-Paris Publicité Abribus«, der ledes af Jean-Claude Decaux, selskabet »Intermag Régie Circuit H«, der ledes af Jacques Zadok, ved gengivelse af plakaterne i formindsket form på tændstikæsker ved selskabet »Publistop Promption«, der ledes af René Martaud, og ved indlæg af reklametryksager i bladene »Femme d'aujourd'hui« og »Femme pratique«, der udgives af selskabet »Éditions du Hennin«, som ledes af Maurice Brébart, »Auto-Journal«, der udgives af selskabet »Socpress«, og med André Boussemart som redaktør, og »Jours de France«, der udgives af presseselskabet »Jours de France«, med Marcel Minckes som ansvarshavende redaktør; reklamen angik i virkeligheden »Whisky Label 5«, der er en alkoholholdig drikkevare i gruppe 5, for hvilken enhver form for reklame er forbudt ifølge artikel L.17 i lov om salg af drikkevarer.

De pågældende fabrikanter og importører af drikkevarer, indehavere af reklamevirksomhed, annonceagentur og redaktører samt deres civilretligt ansvarlige selskaber blev af anklagemyndigheden sat under tiltale for overtrædelse af artikel L.18 i lov om salg af drikkevarer og foranstaltninger mod alkoholisme ved Tribunal de grande instance de Paris. Comité national de défense contre l'alcoolisme er indtrådt som civil part i de tre første grupper af sager.

De tiltalte har til støtte for deres frifindelsespåstand for Tribunal de grande instance de Paris bl.a. påberåbt sig Domstolens dom af 10. juli 1980 (Kommissionen mod Den franske Republik), sag 152/78, Sml. 1980, s. 2299); retsforfølgningen imod dem savner grundlag, fordi artiklerne L.1, L.17, L.18 og L.21 i lov om salg af drikkevarer og foranstaltninger mod alkoholisme er ugyldige efter intern fransk ret, idet det ved Domstolens dom er fastslået, at de strider mod EØF-traktatens artikel 30.

Ved rundskrivelse af 10. oktober 1980 meddelte justitsministeren, at Domstolens dom af 10. juli »skal tjene som rettesnor for franske kriminaldommere«, og at dens rækkevidde derfor må fastslås. Når henses til, at »fællesskabsdommeren

... alene har fordømt bestemmelserne i det omfang, hvor de medfører en forskelsbehandling, der rammer et produkt, der indføres fra en af medlemsstaterne«, må der sondres mellem de to situationer, der kan blive forelagt de nationale domstole på grundlag af artikel L.21 i lov om salg af drikkevarer.

Når det drejer sig om en reklamekampagne, der må anses som retsstridig, for et produkt, der ikke indføres fra en af EØF's medlemsstater, skal franske dommere ikke tage hensyn til dommen: denne har kun til formål at sikre ligebehandling mellem konkurrerende produkter fra forskellige medlemsstater, og fællesskabsretten kan ikke træde i stedet for intern ret for at regulere forhold, der ikke henhører under denne.

Når det drejer sig om en reklamekampagne, der må anses som retsstridig, for en drikkevare, der indføres fra en medlemsstat, tilkommer det kriminaldommeren at undersøge, hvorvidt lovens artikler L.17 og L.18 fastsætter mindre fordelagtige regler for det pågældende produkt end for andre, der må antages at konkurrere med det. Det er ikke let at afgøre, om den pågældende drikkevare rent faktisk konkurrerer med en anden, der omfattes af en mere fordelagtig ordning; derfor tilkommer det anklagemyndigheden at iværksætte eller gennemføre retsforfølgning, når der gennemføres en reklamekampagne i strid med den nationale lovgivning for et indført produkt, og det tilkommer den nationale domstol, som sagen indbringes for, at undersøge, hvorvidt de forskellige faktiske omstændigheder foreligger, hvorefter den enten skal lade Domstolens afgørelse få gyldighed frem for intern ret, eller — såfremt det konstateres, at der ikke foreligger nogen som helst forskelsbehandling af det pågældende produkt — anvende bestemmelserne i artikel L.21.

De således fastsatte principper er ligeledes gældende for de verserende sager.

Rundskrivelsen anførte ligeledes, at den franske regering allerede inden Domstolens afgørelse havde forelagt parlamentet et lovforslag »under hensyn til de forskellige kritikpunkter, der er blevet fremført mod lovgivningen om reklame for alkoholholdige drikkevarer«.

Ved dom af 30. januar 1981 for den første sagsgruppes vedkommende, af 12. februar 1981 for den anden sagsgruppes vedkommende, af 30. januar 1981 for den tredje sagsgruppes vedkommende og af 6. januar 1982 for den fjerde sagsgruppes vedkommende, har Tribunal de grande instance de Paris, 16. afdeling, fundet, at de anfægtede reklamer er ulovlige. Retten har i øvrigt fastslået at det fremgår af den franske forfatnings artikel 56 at »national ret ikke kan være i modstrid med fællesskabsretten«; efter at have omtalt EØF-traktatens artikel 171 vedrørende domme, hvori Domstolen fastslår, at en medlemsstat ikke har overholdt en forpligtelse, som påhviler den i henhold til traktaten, har retten fundet;

Selv om fællesskabsretten således har forrang for interne franske love, synes den ikke nødvendigvis at skulle finde direkte og umiddelbar anvendelse i fransk intern ret.

Det må derfor i nærværende sag afgøres, om fællesskabsretten, således som den fremtræder fastlagt i dommen af 10. juli 1980 fra De europæiske Fællesskabers

Domstol, gør artiklerne L.1, L.18 og L.21 i lov om salg af drikkevarer og foranstaltninger mod alkoholisme direkte og umiddelbart anvendelige i intern fransk ret.

Efter Rom-traktatens artikel 177 skal De europæiske Fællesskabers Domstol i et sådant tilfælde anmodes om præjudicielt at afgøre det rejste spørgsmål vedrørende fortolkningen af en retsakt, der er truffet af denne som fællesskabsinstitution inden for rammerne af traktaten om oprettelse af Det europæiske økonomiske Fællesskab.

Derfor har Tribunal de grande instance de Paris besluttet at udsætte afgørelsen vedrørende anvendelsen af de pågældende nationale bestemmelser, indtil Domstolen i medfør af EØF-traktatens artikel 177 har truffet afgørelse om den direkte og umiddelbare virkning i intern fransk ret af fællesskabsretten, således som den fremgår af afgørelsen af 10. juli 1980, jfr. bestemmelserne i artikel 171 i samme traktat.

Dommene fra Tribunal de grande instance de Paris er blevet registreret på Domstolens justitskontor den 18. december 1981 for de tre førstes vedkommende og den 8. marts 1982 for den fjerdes vedkommende og er blevet indført henholdsvis under numrene 314/81, 315/81, 316/81 og 83/82.

Ved kendelse af 10. marts har Domstolen besluttet, at der med henblik på retsforhandlingerne og domsafsigelsen skal ske forening af sagerne 314/81, 315/81, 316/81 og derefter ved kendelse af 31. marts 1982 truffet samme afgørelse for de forenede sager 314-316/81 og sag 83/82.

I medfør af artikel 20 i protokollen vedrørende statutten for EØF-Domstolen er der blevet afgivet følgende skriftlige indlæg: den 18. februar 1982 af Jean Giraudy og selskabet »Affichage Giraudy«, ved advokat Louis Sitruk, Paris den 25. februar af Henri Lejeune ved advokat André Lenard, Paris, den 26. februar af André Gayot og selskabet »Jour Azur«, ved advokat Eric Bernard, Paris, den 10. marts og den 14. maj af Kommissionen for De europæiske Fællesskaber ved Kommissionens juridiske konsulent René-Christian Béraud, den 22. marts af Marc Poulbot, Maurice Brébart og Michel Houssin, ved advokat André Simonard, Paris, den 26. marts af Marie-Denise Brésard, gift Servan-Schreiber, og af selskabet »Groupe Express« ved advokat Raoul Castelain, Paris, den 1. april af Den franske Republiks regering ved Guy Legras, assisterende generalsekretær for det interministerielle udvalg vedrørende spørgsmål om europæisk økonomisk samarbejde, den 2. april af Jacques Dauphin og selskabet »Dauphin Office technique d'affichage« ved advokat Paul-François Ryziger, advokat med møderet for Conseil d'Etat og Cour de cassation, den 5. april af Comité national de défense contre l'alcoolisme ved advokat Perrine Crosnier, Seine Saint-Denis, den 30. april af André Boussemart ved advokat Albert Bénatar, Paris, den 26. maj af Jean Cayard og selskabet »La Martiniquaise« ved advokat François Greffe, Paris, den 28. maj af René Martaud og selskabet AMP ved advokat Jacques Krief, Paris, den 3. juni af Rodolphe Joël og selskabet Cusenier som efterfølger for selskabet CDC ved advokaterne François Deby og Robert Collin, Paris, den 7. juni af Jean-

Claude Decaux og selskabet J. C. Decaux-Paris Publicité Abribus« ved advokat Henri Sarfati, Paris, og den 10. juni 1982 af Olivier Chevrillon ved advokat Jean-François Josserand, Paris.

På grundlag af den refererende dommers rapport og efter at have hørt generaladvokaten har Domstolen besluttet af indlede den mundtlige forhandling uden forudgående bevisførelse.

II — Skriftlige indlæg for Domstolen

Comité national de défense contre l'alcoolisme har gjort gældende, at inden virkningerne af EØF-traktatens artikel 171 vurderes, må der ske en vurdering af det fællesskabsretlige anvendelsesområde, som Domstolens dom af 10. juli 1980 vedrører. Imidlertid fremgår det af denne dom, at de franske regler om reklame for alkoholholdige drikkevarer kun tilsidesættes i det omfang, hvor de medfører en forskelsbehandling mellem konkurrerende indenlandske produkter og produkter, der indføres fra EØF's medlemsstater. Intern ret forbliver således gyldig, når retsforfølgningen angår produkter, der indføres fra tredjelande, eller indenlandske produkter.

I hvert fald tilkommer det den nationale ret i det konkrete tilfælde at vurdere, om bestemmelserne i artikel L.17 og L.18 i lov om salg af drikkevarer er mindre fordelagtige for drikkevarer, der indføres fra en medlemsstat, end de bestemmelser, der finder anvendelse på andre produkter, der kan konkurrere med dem. Dersom det omtvistede produkt ikke indføres fra en medlemsstat eller ikke kan konkurrere med et indenlandsk produkt — og afgørelsen af dette spørgsmål er overladt til den nationale dommer — er alene de nationale bestemmelser anvendelige.

I de tvister, der ligger til grund for sagerne 315/81 og 316/81, finder de nationale bestemmelser åbenbart anvendelse: de her omtalte produkter er begge indført fra Portugal.

Tribunal de grande instance burde have forkastet de tiltaltes indsigelse og have domfældt, idet de opståede forhold alene henhører under national ret. I hvert fald kan artiklerne L.17, L.18 og L.21 i lov om salg af drikkevarer ikke være direkte og umiddelbart uanvendelige.

Da det drejer sig om rækkevidden af EØF-traktatens artikel 171, kan det fastslås, at det ikke tilkommer de nationale domstole at anvende fællesskabsnormerne ifølge denne retspraksis, så længe der ikke er sket ændringer i den nationale lovgivning. Den nationale domstol forpligtes af intern ret; artikel 171 fastsætter en overgangsfase, hvori medlemsstaten ad lovgivnings- eller anordningsvejen kan fastslå, hvilke virkninger fællesskabsretten har for intern ret. Førend disse statslige beslutninger er truffet, kan den nationale domstol alene overholde de interne retsregler. Fællesskabsafgørelserne kan ikke skabe nogen faktisk afvigelse, og det tilkommer den udøvende eller lovgivende myndighed at affatte nye regler efter intern ret, der er forenelige med fællesskabsretten.

Det forhold, at de nationale bestemmelser består i denne overgangsperiode, er i øvrigt rent faktisk hensigtsmæssigt: det er af væsentlig betydning, at der eksisterer en ordning, der — trods dens mangler — udgør et væsentligt middel i kampen mod alkoholismen og et forsvar for den offentlige sundhed.

I det mindste fremgår det af sammenhængen mellem EØF-traktatens artikel 36 og artikel 171, at det er tilladeligt at undgå, at der opstår en retlig lakune, der kun kan virke ødelæggende på de bestræbelser, der i de seneste årtier er blevet udfoldet i Frankrig i kampen mod alkoholismen.

Jean Giraudy og selskabet »Affichage Giraudy« er af den opfattelse, at det fremgår af Domstolens dom af 10. juli 1980, at de bestemmelser, som retsforfølgningen for den forelæggende ret hviler på, strider mod fællesskabsretten. Fællesskabsretten er selvstændig; den har i talrige tilfælde direkte virkning, og dette er tilfældet efter EØF-traktatens artikel 30; fællesskabsretten har gyldighed frem for intern ret, hvad enten denne i tid er tidligere eller senere. Især fremgår det af Domstolens praksis, at den nationale domstol, hvem det påhviler at anvende fællesskabsrettens bestemmelser inden for sit kompetenceområde, er forpligtet til at anvende disse regler fuldt ud og herved af egen drift tilsidesætte enhver modstridende bestemmelse ifølge national lovgivning, også selv om den ligger senere i tid, som uanvendelig, uden at domstolen skal begære eller afvente, at denne først fjernes ad lovgivningsvejen eller ved noget andet forfatningsmæssigt skridt. Denne løsning gælder også i forhold til bestemmelser ifølge intern strafferet. Følgerne af dette forhold må drages i hovedsagerne, især med hensyn til den direkte uanvendelighed af artikel L.17 og artikel L.18 i den franske lov om salg af drikkevarer.

Jacques Dauphin og selskabet »Dauphin Office technique d'affichage« har som et almindeligt synspunkt fundet, at problemet om anvendeligheden af fællesskabsretten i medlemsstaternes interne retsorden og fællesskabsreglens forrang fremfor den nationale regel klart er afgjort ved Domstolens praksis.

Da det her drejer sig om spørgsmålet vedrørende rækkevidden og virkningerne af domme, der er afsagt af Domstolen i medfør af EØF-traktatens artikel 171 i en traktatbrudssag, skal der sondres mellem, om dommen angår overtrædelse af en regel, der finder direkte eller indirekte anvendelse: i det første tilfælde har Domstolens dom deklaratorisk virkning, der retter sig mod alle, men den ret, der herved anerkendes for borgerne til for deres nationale domstole at påberåbe sig den pågældende bestemmelse, afledes af selve dennes direkte anvendelighed, og ikke af den dom, der konstaterer traktatbruddet; når dommen fastslår en medlemsstats overtrædelse af en regel, der ikke er direkte anvendelig, kan borgerne ikke påberåbe sig den. Imidlertid har Domstolen konstateret, at Den franske Republik har overtrådt EØF-traktatens artikel 30, hvis direkte anvendelighed aldrig har været draget i tvivl.

I det omfang, hvor artiklerne L.17, L.18 og L.21 i lov om salg af drikkevarer finder anvendelse på reklame for visse franske drikkevarer, men på grund af Domstolens dom af 10. juli 1980 ikke

længere finder anvendelse på reklame for en række udenlandske drikkevarer, foreligger der en »omvendt« diskrimination til skade for franske fabrikanter af drikkevarer; imidlertid har Domstolen udelukket omvendt diskrimination.

Dersom man i denne sag dømmer virksomheder, der har gennemført reklame for franske drikkevarer, medens den samme domfældelse ikke kunne være sket, dersom de havde gjort reklame for udenlandske drikkevarer, ville dette dels medføre en forskelsbehandling på grundlag af nationalitet, der strider mod traktatens artikel 7, dels og især en overtrædelse af det princip, der er et af fællesskabsrettens almindelige principper, om de retsundergivnes lighed over for den økonomiske lovgivning. En sådan forskelsbehandling ville endvidere stride mod det lighedsprincip på konkurrenceområdet, der er fastslået ved traktatens artikel 3, litra f).

Et forbud til skade for franske virksomheder, der fremstiller aperitiffer, mod visse reklamer, der lovligt kan gennemføres for drikkevarer, der fremstilles af udenlandske virksomheder, kan måske afhjælpe en overtrædelse af artikel 30 fra Den franske Republiks side og afskaffe en foranstaltning med tilsvarende virkning som en indførselsrestriktion; imidlertid indføres herved på det franske marked og dermed på Fællesskabets marked et brud på princippet om lighed i konkurrencen og utvivlsomt også en forskelsbehandling på grundlag af nationalitet.

Henri Lejeune har henvist til Domstolens praksis, hvorefter enhver national domstol, som får en sag forelagt, er forpligtet til at anvende fællesskabsretten i dens helhed og beskytte de rettigheder, som denne giver borgerne, og herunder eventuelt tilsidesætte modstridende bestemmelser efter national ret som uanvendelige, hvad enten disse i tid ligger forud for eller efter fællesskabsreglen. Tribunal de grande instance de Paris skulle således have lagt den direkte og umiddelbare virkning af fællesskabsretten til grund, idet Domstolens dom af 10. juli 1980 har fastslået, at fællesskabsretten gør artikel L.17 og artikel L.18 i lov om salg af drikkevarer uanvendelige.

Denne forrang for fællesskabsretten er i øvrigt allerede blevet anerkendt af Cour de Paris ved en dom fra kriminalafdelingen af 12. februar 1982, hvorved det blev fastslået, at EØF-traktatens artikel 171, idet den pålægger medlemsstaterne at efterkomme de afgørelser, hvorved Domstolen fastslår traktatbrud, finder anvendelse på alle statsorganer, uden at dømmende myndigheder undtages, og at overholdelsen af princippet om fællesskabsrettens forrang medfører en pligt til at fastslå, at artiklerne L.17, L.18 og L.21, i lov om salg af drikkevarer, der endnu ikke er ændrede, ikke længere kan finde anvendelse, eftersom Domstolen ved sin dom af 10. juli 1980 har udtalt, at de strider mod EØF-traktatens artikel 30.

Marc Poulbot, Maurice Brébart og Michel Houssin har anført, at det fremgår af EØF-traktatens artikel 164 og den franske forfatnings artikel 56, at bestemmelserne i artiklerne L.17-L.21 i lov om salg af drikkevarer fortrænges af

forbudet i EØF-traktatens artikel 30, således som det er blevet afgjort ved Domstolens dom af 10. juli 1980. I øvrigt har den franske regering på beskatningsområdet ved finansloven for 1981 gennemført en rigtig anvendelse af retsvirkningerne af Domstolens dom, idet den grundlæggende har ændret de særlige beskatningsregler for alkoholholdige drikkevarer for at bringe dem i overensstemmelse med fællesskabsretten, således som den er blevet fastslået. Så meget mere gælder det, at en strafferetlig forfølgning ikke gyldigt kan hvile på den formodede overtrædelse af nationale bestemmelser, der er ugyldige på grund af en modstrid, der er fastslået ved retskraftig dom.

Marie-Denise Brésard, gift Servan-Schreiber, og selskabet »Groupe Express« er af den opfattelse, at en række løsninger lader sig overveje i det tilfælde, hvor en medlemsstat ikke efterkommer en dom, hvorved Domstolen fastslår, at medlemsstaten ikke har opfyldt sine forpligtelser.

Kommissionen eller en anden medlemsstat kan anlægge en ny sag, ved hvis afgørelse Domstolen fastslår en overtrædelse af de forpligtelser, der følger af dens oprindelige afgørelse; i så fald har statsborgerne i medlemsstaterne ikke nogen adgang til at få den retsregel overholdt, der er indført i deres egen retsorden, og som fremgår af forpligtelsen efter traktatens artikel 171 for den dømte medlemsstat til at træffe de nødvendige foranstaltninger.

Under en sag, hvor de bestemmelser påberåbes, der tidligere har været genstand for en traktatbrudssag, kan statsborgerne i medlemsstaterne nedlægge påstand om, at den nationale kompetente ret præjudicielt forelægger Domstolen spørgsmålet om de anfægtede bestemmelsers forenelighed med traktatens artikler.

Begge løsninger indebærer, at Domstolen på ny anmodes om at afgøre et spørgsmål, der allerede er løst.

Den tredje løsning består i, at Domstolen anerkender, at afgørelser i traktatbrudssager har direkte virkning, således at den nationale domstol er forpligtet til at anse de bestemmelser for uanvendelige, som domfældelsen af den pågældende medlemsstat hviler på; efter denne opfattelse er fællesskabsrettens bestemmelser begunstigede, og EØF-traktatens artikel 5 kan få virkning fuldt ud.

Denne sidste løsning må foretrækkes: den svarer til den almindelige tendens i Domstolens praksis, den begunstiger hensynet til at efterkomme Domstolens praksis vedrørende beskyttelsen af grundrettighederne, den undgår, at sagerne unødigt trækkes i langdrag, og den sikrer de retsundergivne, at de ikke udsættes for, at national retspraksis er indbyrdes modstridende.

Ifølge *Jean Cayard og selskabet »La Martiniquaise«* må spørgsmålet om, hvorvidt fællesskabsretten i nærværende sag skal have direkte virkning i intern fransk ret, afgjort og ubestrideligt besvares bekræftende.

I medfør af princippet om fællesskabsrettens forrang er de franske domstole forpligtet til at sikre, at Rom-traktatens bestemmelser får fuld virkning og at forkaste anvendelsen af nationale bestemmelser, der strider mod den. Dersom der ikke havde foreligget en afgørelse fra Domstolen, havde de franske domstole været forpligtet til at undersøge, om der var grundlag for anbringendet om, at de pågældende bestemmelser i lov om salg af drikkevarer indebærer forskelsbehandling og strider mod EØF-traktaten, samt — efter eventuelt at have konstateret, at grundlaget var til stede — at forkaste anvendelsen af de nationale bestemmelser; under hensyn til ordlyden af dommen af 10. juli 1980 skulle Tribunal de grande instance de Paris have fastslået, at den forskelsbehandling og modstrid med fællesskabsretten, der fremgår af bestemmelserne i lov om salg af drikkevarer, er blevet fastslået ved en afgørelse, der har bindende virkning for det pådømte spørgsmål. Retten var forpligtet til at forkaste anvendelsen af disse bestemmelser og at fastslå, at den retsforfølgning, der var blevet indbragt for den, savnede retsgrundlag.

André Gayot og selskabet »Jour Azur« har fundet, at Tribunal de grande instance de Paris på grundlag af Domstolens dom af 10. juli 1980 alene kan fastslå, at bestemmelserne i artiklerne L.18 og L.21 i lov om salg af drikkevarer ikke på nogen måde kan anvendes. Fællesskabsrettens forrang medfører, at Domstolens dom, der fastslår en medlemsstats traktatbrud, forpligter ikke blot denne til i sin retsorden at afskaffe den nationale bestemmelse, der strider mod fællesskabsbestemmelsen, men indebærer et forbud mod at anvende denne nationale regel, også inden denne udtrykkeligt er blevet afskaffet af den pågældende medlemsstat. Dommen, hvorved Domstolen fastslår, at en medlemsstat har undladt at opfylde sin fællesskabsforpligtelse, og som den har fundet er direkte anvendelig, medfører, at enhver anvendelse af den nationale regel forbydes medlemsstaten fra dommens afsigelse; dersom reglen ikke afskaffes udtrykkeligt, eller indtil dette sker, fremgår afskaffelsen af den nationale regel med fuld retsvirkning af, hvad der er blevet fastslået ved Domstolens dom med bindende virkning for det pådømte spørgsmål.

Efter *Oliver Chevrillon's* opfattelse fremgår det med al ønskelig tydelighed af Domstolens praksis, at Tribunal de grande instance de Paris skal lægge fællesskabsrettens direkte og umiddelbare virkning til grund, idet dommen af 10. juli 1980 har fastslået, at fællesskabsretten gør bestemmelserne i artiklerne L.17 og L.18 i lov om salg af drikkevarer uanvendelige.

Fællesskabsrettens forrang for intern fransk ret i øvrigt blevet anerkendt af Cour de Paris i en dom fra kriminalafdelingen af 12. februar 1982 i anledning af en retsforfølgning, der var blevet indledt på det samme grundlag ifølge intern fransk ret.

Rodolphe Joël og selskabet Cusenier har anført, at Tribunal de grande instance de Paris har afgjort spørgsmålet om rækkevidden af Domstolens dom af 10. juli 1980 med hensyn til gyldigheden af de pågældende bestemmelser i lov om salg af drikkevarer, idet den har fastslået, at disse er blevet erklæret for at være i modstrid med fællesskabsretten og derfor ikke har kunnet anvendes siden denne

dato; spørgsmålet, der er stillet Domstolen, angår følgelig virkningerne i forhold til den nationale domstol af Domstolens dom og især spørgsmålet om, hvorvidt denne uanvendelighed direkte gør sig gældende for den nationale domstol og fra hvilket tidspunkt, den får virkning.

Det fremgår af Domstolens faste praksis, at de sideordnede principper om fællesskabsrettens forrang for intern ret og dens direkte anvendelighed tillader den nationale domstol at løse konflikten mellem en medlemsstats lovgivning og en modstridende bestemmelse i EØF-traktaten til gunst for sidstnævnte, selv i tilfælde, hvor Domstolen ikke har taget stilling. Idet den nationale domstol finder, at de franske regler om reklame for alkoholholdige drikkevarer er uforenelige med traktatens artikel 30, hvilken bestemmelse finder direkte anvendelse, skal den af egen drift tilsidesætte disse. Denne løsning har så megen mere gyldighed, når Domstolen klart og formelt har udtalt sig om denne uforenelighed.

En dom i en traktatbrudssag er deklaratorisk, idet den fastslår en national bestemmelses uforenelighed med fællesskabsretten, og denne bestemmelse må »ipso jure« anses for at have mistet sin retsvirkning på grund af selve det forhold, at den strider mod fællesskabsretten; imidlertid frembringer denne dom direkte virkninger i den interne retsorden, idet den skaber direkte forpligtelser fra medlemsstaternes myndigheder og rettigheder for de retsundergivne. De forpligtelser, der påhviler den pågældende medlemsstat, følger af traktatens artikel 171, der både omfatter den nationale lovgiver og retterne; disse kan ikke længere anvende eller pålægge straf efter en lovbestemmelse, der er fundet at være i modstrid med traktaten. Den medlemsstat, hvis retter ikke efterkommer de forpligtelser, der følger af gennemførelsen af en dom i en traktatbrudssag, tilsidesætter de forpligtelser, den har påtaget sig i medfør af traktatens artikel 5.

Endvidere frembringer en dom i en traktatbrudssag — og dette er modstykket til de forpligtelser, der pålægges de nationale myndigheder — virkninger til fordel for de retsundergivne. Dommen er deklaratorisk på et bestemt retligt område og er gyldig i forhold til alle; enhver retsundergiven, der berøres af dommens udfald, er berettiget til at påberåbe sig den for de interne retter. Disse er forpligtede til at anvende dommens udfald direkte.

I øvrigt gælder det, at når Domstolen har fastslået, at en national bestemmelse strider mod fællesskabsretten, medfører dette, at det omgående og fuldt ud er de nationale retter forbudt fortsat at anvende denne bestemmelse. Den kan ikke bringe dette forbud til ophør under påskud af, at de pågældende bestemmelser endnu ikke formelt er blevet afskaffet af den kompetente myndighed.

Jean-Claude Decaux og selskabet »J. C. Decaux-Paris Publicité Abribus« har fundet, at det i sagen, der har givet anledning til sag 83/82, drejer sig om en drikkevare, der er indført fra en af Fællesskabets medlemsstater, og at der derfor ikke kan være tale om at lade Domstolens dom af 10. juli 1980 være uvirksom, idet denne har fastslået, at Den franske Republik har undladt at opfylde de forpligtelser, der påhviler den i medfør af EØF-traktatens artikel 30,

ved at anvende diskriminerende regler om reklame for alkoholholdige drikkevarer og ved således at opretholde hindringer for den frie samhandel inden for Fællesskabet. Fællesskabsretten, således som den i praksis er blevet fastslået ved denne dom, kan kun have til virkning, at artiklerne L.1, L.18 og L.21 i lov om salg af drikkevarer og foranstaltninger mod alkoholisme gøres direkte og umiddelbart uanvendelige i intern fransk ret.

Den fortolkning af sin egen afgørelse, som Domstolen anmodes om i medfør af traktatens artikel 177, kan alene fastslå den direkte og umiddelbare virkning i intern fransk ret af fællesskabsretten, således som den fremgår af Domstolens dom af 10. juli 1980. Traktatens artikel 30 opstiller et krav om, at enhver diskriminerende behandling af en drikkevare, indført fra en anden medlemsstat, skal undgås for at hindre begrænsninger i den frie samhandel inden for Fællesskabet.

I medfør af Domstolens praksis kan artiklerne L.1, L.17, L.18 og L.21 i lov om salg af drikkevarer ikke finde anvendelse i denne sag.

René Martaud og selskabet AMP har erklæret, at de ganske henholder sig til Domstolens faste praksis på området.

André Boussemart er af den opfattelse, at spørgsmålet til Domstolen slet ikke skulle have været stillet: der er ingen grund til, at Domstolen skal bekræfte, hvad den udtrykkeligt har afgjort i sin dom af 10. juli 1980, og som den franske forfatning med al ønskelig tydelighed har afgjort, nemlig at fællesskabsretten har forrang for interne love. I øvrigt fremgår det blandt andet af en dom fra Frankrigs Cour de cassation af 14. januar 1980, at der ikke er grund til at anlægge sag om fortolkning, når det rejste spørgsmål er materielt sammenfaldende med et spørgsmål, der allerede er blevet afgjort af Domstolen. Endelig har Tribunal de grande instance d'Evry (Essone) den 23. februar 1981 fundet, at artiklerne L.17 og L.21 i lov om salg af drikkevarer i et lignende tilfælde var uanvendelige som stridende mod EØF-traktaten.

Der er ingen grund til at anmode Domstolen om præjudicielt at træffe afgørelse om fællesskabsrettens direkte og umiddelbare virkning i intern fransk ret, således som den fremgår af dens afgørelse af 10. juli 1980; det påhviler fransk ret i medfør af den franske forfatnings artikel 55 at drage de nødvendige konsekvenser, nemlig at de pågældende bestemmelser i lov om salg af drikkevarer er uanvendelige.

Den eneste mulige følge af forelæggelsesdommene i nærværende tilfælde er, at Domstolen anser de omtalte bestemmelser som uanvendelige, fordi de strider mod fællesskabsretten.

Den franske Republiks regering har fremhævet, at Domstolens dom af 10. juli 1980 kun tilsidesætter den franske lovgivning om reklame for alkoholholdige drikkevarer i det omfang, hvor den medfører en forskelsbehandling, der rammer et produkt, der indføres fra en af medlemsstaterne. Disse bestemmelser er principielt blevet uanvendelige ved de nationale retter, især ved kriminalretterne, i det omfang de strider mod EØF-traktatens artikel 30. Imidlertid må der

sondres mellem to forskellige forhold: hvis den anfægtede reklame gennemføres for en drikkevare, der indføres fra en af EØF's medlemsstater, finder Domstolens dom af 10. juli 1980 fuld anvendelse og medfører, at de bestemmelser i lov om salg af drikkevarer, der medfører forskelsbehandling, bliver uanvendelige; hvis reklamen gennemføres for en drikkevare, der ikke har oprindelse i en af medlemsstaterne, kan EØF-traktatens bestemmelser, især artiklerne 30 og 36, og Domstolens praksis ikke finde anvendelse, idet disse har til formål at sikre en ligebehandling af konkurrerende produkter fra forskellige medlemsstater. Der må inden for disse rammer foretages en sondring mellem indenlandske produkter og produkter, der indføres fra tredjelande.

Da der ikke foreligger ensartede fællesskabsregler om reklame for alkoholholdige drikkevarer, forbliver de indenlandske produkter undergivet den pågældende medlemsstats nationale ret; medlemsstaterne er fuldt ud kompetente til at fastsætte regler for reklame for indenlandske alkoholholdige drikkevarer og er ligeledes berettigede til at undergive disse drikkevarer en ordning, der er mere tvangspræget og således forskelsbehandlende i forhold til de regler, der gælder for drikkevarer fra Fællesskabet. Denne omvendte diskrimination synes ikke at stride mod Domstolens praksis: dens praksis på området for nationale skatter kan uden vanskelighed udstrækkes til området for de frie varebevægelser.

Da reklamen i Frankrig for indenlandske drikkevarer ikke påvirker varebevægelserne inden for Fællesskabet, er den ikke omfattet af traktatens artikler 30 ff. og retspraksis i tilknytning hertil; denne reklame kan gyldigt underkastes mere tvangsprægede regler end dem, der finder anvendelse på drikkevarer fra Fællesskabet.

Produkter, der direkte indføres fra tredjelande, er ikke omfattet af EØF-traktatens artikel 30, der alene finder anvendelse på produkter fra Fællesskabet, og så meget mere heller ikke af Domstolens domme vedrørende denne bestemmelse. Da der ikke foreligger nogen harmonisering af lovgivningerne om reklame for alkoholholdige drikkevarer med oprindelse i tredjelande, har medlemsstaterne bevaret kompetencen til at gennemføre sådanne regler.

Vedrørende formuleringen af det spørgsmål, der er stillet Domstolen, har *Kommissionen* anført, at henvisningen til EØF-traktatens artikel 171 til støtte for den opfattelse, at fællesskabsrettens forrang for national ret ikke nødvendigvis indebærer dens direkte og umiddelbare anvendelse, hviler på en sammenblanding: en medlemsstats forpligtelse til at gennemføre de nødvendige foranstaltninger til opfyldelse af en dom fra Domstolen er ikke af en sådan art, at den manglende gennemførelse ophæver den pågældende fællesskabsbestemmelses direkte anvendelighed ved de nationale retter i den interne retsorden; det drejer sig om en almindelig pligt til at anvende fællesskabsretten i dens helhed, således som den er blevet fortolket af Domstolen i den pågældende dom, uanset om undladelsen angår en fællesskabsbestemmelse, der har direkte virkning eller ikke. Det drejer sig derfor ikke om at afgøre, hvorvidt artikel 171 har direkte virkninger i intern ret, men om bestemmelserne, der ligger til grund for traktat-

brudssagen, kan frembringe en sådan virkning.

Et svar, der alene angår spørgsmålet om den direkte virkning af artikel 30, ville imidlertid i nærværende tilfælde stride mod den tilsigtede virkning af de domme, som Domstolen afsiger under en præjudiciel sag: det er ikke sikkert, at Tribunal de grande instance de Paris virkelig straks vil fastslå ugyldigheden af de anfægtede nationale regler, dersom Domstolen besvarer spørgsmålet om den direkte virkning af artikel 30 bekræftende; i hvert fald tilkommer det den nationale ret og alene denne at vurdere, hvorvidt dette retsspørgsmål allerede er afgjort af den; samtlige retter, der allerede er berørte eller kan blive det som følge af nye straffesager, har en berettiget interesse i at få kundskab om følgerne af denne direkte virkning af artikel 30 for de anfægtede regler.

Domstolen må i det mindste i præmisserne til sin dom undersøge følgerne af denne direkte virkning for regler, som de der foreligger under nærværende sag.

I øvrigt skal retten, der behandler hovedsagen, også forsynes med oplysninger vedrørende spørgsmålet, om reglerne i deres helhed er blevet ugyldige som værende i strid med fællesskabsretten, eller om bestemmelserne fortsat kan finde anvendelse, dersom den frie samhandel inden for Fællesskabet ikke berøres.

Dette medfører, at det spørgsmål, der er stillet Domstolen, må omformuleres på følgende måde:

Har EØF-traktatens artikel 30, således som den er blevet fortolket af Domstolen ved dommen af 10. juli 1980, direkte virkning i medlemsstaternes interne retsorden?

Såfremt dette spørgsmål besvares bekræftende: i hvilket omfang kan regler om reklame for alkoholholdige drikkevarer som dem, der er gennemført ved artiklerne L.1, L.17, L.18 og L.21 i den franske lov om salg af drikkevarer og foranstaltninger mod alkoholisme, fortsat finde anvendelse?

a) Da det drejer sig om spørgsmålet om den direkte virkning i medlemsstaternes interne retsorden af EØF-traktatens artikel 30, er det tilstrækkeligt at anføre, hvad Domstolen har fastslået i en række af sine domme. Forbudet mod kvantitative indførselsrestriktioner og foranstaltninger med tilsvarende virkning har direkte virkning i intern ret, således at de nationale domstole er forpligtet til at håndhæve dette forbud og tilsidesætte interne bestemmelser, der eventuelt går i modsat retning.

Det fremgår af Domstolens dom af 10. juli 1980, at de franske bestemmelser om reklame for alkoholholdige drikkevarer, der strider mod det forbud, der opstilles ved artikel 30, ikke længere kan bringes i anvendelse over for de berørte erhvervsdrivende, og at de straffesanktioner, der er indført ved disse regler, ikke længere har retsgrundlag over for disse sidstnævnte.

b) Da det drejer sig om følgerne at den direkte virkning af artikel 30 for de anfægtede nationale bestemmelser, skal det fremhæves, at disse ved Domstolens dom af 10. juli 1980 er blevet anset for at stride mod forbudet i artikel 30, idet de fastsætter forskelsbehandlende regler for reklame for alkoholholdige drikkevarer til skade for indførte produkter, og herved har opretholdt hindringer for samhandelen inden for Fællesskabet.

Det fremgår af Domstolens dom, at denne har drøftet selve inddelingerne i artikel 1 i lov om salg af drikkevarer for de forskellige typer alkoholholdige drikke og har fundet, at de er en foranstaltning med tilsvarende virkning som en kvantitativ indførselsrestriktion, der forbydes ved artikel 30. Endvidere er en hvilken som helst indført alkoholholdig drikkevare ringere stillet i forhold til et konkurrerende indenlandsk produkt, fordi en række indenlandske produkter henføres under kategorier, hvor reklamen er helt fri; indførte drikkevarer af enhver art konkurrerer således med indenlandske alkoholholdige drikkevarer ifølge den definition af begrebet »konkurrerende produkter«, som Domstolen har givet. De anfægtede regler er således uanvendelige på alkoholholdige drikkevarer af enhver art, der indføres fra andre medlemsstater.

Det forbud mod foranstaltninger med tilsvarende virkning, der opstilles i artikel 30, udgør således ikke nogen hindring for, at de anfægtede regler fortsat er virksomme med hensyn til forbud eller begrænsninger i reklamen over for de indenlandske produkter i deres helhed. Man står i et sådant tilfælde over for en »omvendt diskrimination«. Domstolens praksis vedrørende EØF-traktatens artikel 95 tillader den antagelse, at artikel 30 heller ikke forbyder medlemsstaterne at give indførte produkter en mere fordelagtig behandling end den, der gives nationale produkter.

En sådan »omvendt diskrimination« kan ikke anses som en foranstaltning med tilsvarende virkning som en kvantitativ udførselsrestriktion, der forbydes ved traktatens artikel 34: i det omfang, hvor de anfægtede regler medfører en ringere behandling af indenlandske produkter, kan disse kun gøre sig gældende på det nationale marked, ikke på de øvrige medlemsstaters marked; reglerne kan alene anspore de erhvervsdrivende til at gøre sig gældende på eksportmarkederne og således begunstige eksporten; i hvert fald kan sådanne regler begrundes efter artikel 36, hvis anden sætning udtrykkeligt alene angår indførte produkter.

Anvendelsen af de anfægtede regler over for indenlandske produkter kan ikke tilsidesættes i medfør at traktatens artikel 3, litra f): denne bestemmelse fastslår et af de principper, som Fællesskabet hviler på, og henviser blot til traktatens særlige bestemmelser.

»Forskelsbehandlingen« af de indenlandske produkter og som følge heraf af de berørte erhvervsdrivende strider heller ikke mod traktatens artikel 7,. stk. 1. Ganske vist kan en række argumenter påberåbes til fordel for, at artikel 7 anvendes i denne sag: princippet om ligebehandling er et af traktatens grundlæggende principper; artikel 7 har direkte virkning; traktatens artikler 48, 37 og 40, stk. 3, afsnit 2, begrænser ikke begrebet forskelsbehandling til alene at omfatte statsborgere fra de andre medlemsstater; i nogle af medlemsstaterne kan beskyttelsen af »grundrettighederne« påberåbes over for anvendelsen af regler, der alene er begrænset til indenlandske produkter. Men traktatens almindelige opbygning hviler på gennemførelsen af bestemmelser, der pålægger medlemsstaterne ikke at »forskelsbehandle« statsborgerne fra de øvrige medlemsstater, idet det overlades til den enkelte medlemsstat selv at beskytte sine egne statsborgere; når alt kommer til alt har den hævdede »omvendte diskrimination« som oftest et resultat, der indirekte er til fordel for alle statsborgerne i den berørte medlemsstat; det fremgår indirekte af artiklerne 100 og 102, at »omvendt diskrimination«

ikke i sig selv forbydes ved traktaten; artikel 92 hviler ikke som en pligt på medlemsstaterne, men giver dem mulighed for at gennemføre støtteforanstaltninger af en bestemt art, såfremt betingelserne herved er opfyldt; det forbud mod forskelsbehandling, der påhviler fællesskabslovgiveren, skal vurderes på fællesskabsplan under hensyn til, at borgerne i samtlige medlemsstater alle er borgere i Fællesskabet, hvorimod forpligtelserne for medlemsstaterne gælder på nationalt plan; afskaffelsen af »omvendt diskrimination« må i sidste instans ske gennem harmonisering.

Når de anfægtede regler alene finder anvendelse på indenlandske produkter kan de ikke påtales efter fællesskabsretten, hvor rystende dette end kan være: det tilkommer den pågældende medlemsstat at gennemføre nye regler, der er forenelige med traktaten, og som bringer den »omvendte diskrimination« til ophør; medens dette sker, kan den frit afstå fra retsforfølgning mod sine egne fremstillere. I øvrigt kan de berørte erhvervsdrivende påberåbe sig forfatningsprincippet om borgernes ligestilling for loven, der er optaget i erklæringen om menneskerettighederne og gentaget ikke blot i den franske forfatning, men ligeledes i Den europæiske Konvention om Menneskerettighederne.

I sagerne 315/81 og 316/81 drejer det sig om produkter med oprindelse i Portugal; imidlertid foreligger der en overenskomst mellem EØF og republikken Portugal, der er indgået og godkendt på Fællesskabets vegne ved Rådets forordning nr. 2844/72 af 19. december 1972 (EFT 1972 af 31. 12. 1972, s. 166), hvis artikel 14, stk. 2, og artikel 23 gentager EØF-traktatens artikel 30 og artikel 36. I lyset af Domstolens dom af 9. februar 1982 (Polydor, sag 270/80) fremgår det, at indholdet af begrebet foranstaltning med tilsvarende virkning som en kvantitativ indførselsrestriktion, således som det gradvist er blevet udviklet ved Domstolens praksis på fællesskabsområdet, ikke kan overføres til den ordning, der er skabt ved overenskomsten mellem EØF og Portugal. Beskyttelsen af sundheden kan bestemt anses som et objektivt begreb, der ikke tillader, at der skelnes på grundlag af, om man befinder sig inden for eller uden for Fællesskabets område; begrebet foranstaltning med tilsvarende virkning, der inden for Fællesskabet åbner mulighed for en lang række fortolkninger, må derimod være endnu mere upræcist i forhold til tredjelande, således at artikel 14 i overenskomsten EØF-Portugal ikke på dette punkt kan have direkte virkning.

Eventuelle uoverensstemmelser må reguleres inden for de regelmæssige møder, der holdes mellem de kontraherende parter; det forekommer ikke ønskeligt, at respekten for forpligtelsen ifølge overenskomstens artikel 14 ad domstolsvejen alene gennemtvinges over for Fællesskabet, medens Portugal kan fastholde sin egen fortolkning.

III — Mundtlig forhandling

Comité national de défense contre l'alcoolisme ved advokat Crosnier, tiltalte i hovedsagen René Martaud og selskabet AMP ved advokat Krief, tiltalte i hovedsagen Jean-Claude Decaux og selskabet »J. C. Decaux-Paris Publicité Abribus« ved advokat Sarfati, tiltalte i hovedsagen

Claude Douce og selskabet »Le Bélier« ved advokat Robert Farré, Paris, tiltalte i hovedsagen Marie-Denise Brésard, gift Servan-Schreiber, og selskabet »Groupe Express«, ved advokat Castelain, tiltalte i hovedsagen Rodolphe Joël og selskabet Cusenier ved advokat Collin, de tiltalte i hovedsagen Jacques Dauphin og Henri Renouard-Larivière og selskaberne »Dauphin Office technique d'affichage« og »Marignan Publicité« ved advokat Ryziger, Den franske Republiks regering ved Noël Museux, vicedirektør i udenrigsministeriets retsafdeling, og Kommissionen ved Béraud har afgivet mundtlige indlæg og besvaret spørgsmål fra Domstolen i retsmødet den 13. oktober 1982.

Comité national de défense contre l'alcoolisme har anført, at de interne regler om reklame for alkoholholdige drikkevarer bevarer deres gyldighed undtagen over for produkter, der indføres fra EØF, og som rent faktisk kan konkurrere med indenlandske produkter, der omfattes af en mere fordelagtig ordning.

De tiltalte i hovedsagen og de civilretligt ansvarlige selskaber har især gjort gældende, at Domstolens dom af 10. juli 1980 har almindelig virkning, og der ikke skal sondres efter de pågældende produkters oprindelse; at denne almindelige virkning er blevet anerkendt i Frankrig ved en række afgørelser fra Cour d'appel; at det fremgår af sammenhængen mellem EØF-traktatens artikel 171 og artikel 5, at de nationale retter skal undlade strafferetligt at sanktionere tilsidesættelsen af en national bestemmelse, som Domstolen har fundet strider mod fællesskabsretten; at forbudet mod at skabe konkurrenceforvridninger inden for medlemsstaterne og princippet om lighed for straffeloven forbyder, at indenlandske drikkevarer behandles mindre fordelagtigt end udenlandske drikkevarer; at EØF-traktatens artikel 30 ligeledes finder anvendelse på produkter fra tredjelande, der er bragt i fri omsætning; at det må anerkendes, at artikel 14 i overenskomsten mellem EØF og Portugal har direkte virkning og således kan gøres gældende over for produkter, der indføres fra Portugal.

Den franske Republiks regering har anført, at Domstolens dom af 10. juli 1980 alene har udtalt, at den franske lovgivning om reklame for alkoholholdige drikkevarer strider mod EØF-traktatens artikel 30 i det omfang, den er forskelsbehandlende over for produkter med oprindelse i andre medlemsstater; det er derfor logisk at sondre på grundlag af de pågældende produkters oprindelse. Den franske lovgivning rammes ikke for så vidt angår franske produkter; ifølge Domstolens praksis kan restriktioner i samhandelen, der ikke kan begrundes inden for fællesmarkedet, være tilladelige i forholdet mellem en medlemsstat og Portugal; de franske domstole skal anerkende den direkte virkning i intern fransk ret af traktatens artikel 30 over for produkter, der indføres fra en anden medlemsstat.

Kommissionen har på ny anført, at fællesskabsretten principielt ikke berøres, når

det drejer sig om en reklame for indenlandske produkter eller for produkter fra tredjelande, og at de påtalte nationale regler er uanvendelige over for en hvilken som helst alkoholholdig drikkevare, der indføres fra en anden medlemsstat. Det fremgår af Domstolens dom af 10. juli 1980, at det er inddelingerne som sådan, der udgør en foranstaltning med tilsvarende virkning som en kvantitativ restriktion, der er forbudt efter artikel 30.

Generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 17. november 1982.

Præmisser

1 Ved to domme af 30. januar 1981 og en dom af 12. februar 1981, indgået til Domstolen den 18. december 1981, og en dom af 6. januar 1982, indgået til Domstolen den 8. marts 1982, har Tribunal de grande instance de Paris i medfør af EØF-traktatens artikel 177 stillet en række præjudicielle spørgsmål vedrørende fortolkningen af traktatens artikel 171 for at få oplyst, hvilke konsekvenser, der skal drages af dommen af 10. juli 1980 (Kommissionen mod Den franske Republik, sag 152/78, Sml. 1980, s. 2299), hvori Domstolen fastslog, at »ved at anvende diskriminerende regler om reklame for alkoholholdige drikkevarer og ved således at opretholde hindringer for den frie samhandel inden for Fællesskabet, har Den franske Republik undladt at opfylde de forpligtelser, der påhviler den i medfør af EØF-traktatens artikel 30«.

2 De præjudicielle spørgsmål, som retten har stillet, og som er identiske i de fire sager, er blevet rejst under straffesager for overtrædelse af bestemmelser i »Lov om salg af drikkevarer og foranstaltninger mod alkoholisme« (herefter benævnt loven) mod de ansvarlige for en række virksomheder — fabrikanter eller importører af alkoholholdige drikkevarer, udøvere af reklamevirksomhed og redaktører — i anledning af reklamekampagner for en række alkoholholdige drikkevarer, nemlig en aperitif, fremstillet i Frankrig (sag 314/81), to mærker portvin, indført fra Portugal (sag 315 og 316/81), og en whisky, indført fra Det forenede Kongerige (sag 83/82).

3 De tiltalte anførte for retten, at lovens bestemmelser, som de var tiltalt for at have overtrådt, var blevet erklæret uforenelige med fællesskabsretten ved dommen af 10. juli 1980, og at de derfor i det hele måtte frifindes.

4 Da Retten har fundet, at det under sagen måtte afgøres, om fællesskabsretten, således som den er blevet fastslået ved denne dom, gør lovens artikler L.1, L.17, L.18 og L.21 direkte og umiddelbart uanvendelige, har den anmodet Domstolen om at fastslå virkningen af dommen af 10. juli 1980 under hensyn til traktatens artikel 171.

5 De tiltalte har for Domstolen gjort gældende, at dommen af 10. juli 1980 har »almindelig virkning«, idet Domstolen underkendte de franske regler om reklame for alkoholholdige drikkevarer i deres helhed, således som de er fastsat ved loven. Der skal derfor ikke sondres efter produkternes oprindelse; især er det ikke tilladt at skabe en forskelsbehandling til skade for indenlandske produkter i forhold til produkter, der indføres fra Fællesskabets øvrige medlemsstater. De tiltalte har gjort gældende, at denne »almindelige virkning« i Frankrig er blevet anerkendt ved afgørelser fra flere retter og appelretter.

6 Comité national de défense contre l'alcoolisme, der er civil part i sagerne for den nationale ret, Kommissionen og den franske regering har bestridt denne opfattelse. Disse har anført, at Domstolen alene har fastslået en modstrid mellem den franske lovgivning og traktatens artikel 30 i det omfang afsætningen af alkoholholdige produkter med oprindelse i andre medlemsstater retligt eller faktisk er underkastet strengere bestemmelser end dem, der finder anvendelse på konkurrerende indenlandske produkter. Hvad angår produkter, der indføres fra Portugal, har Kommissionen og den franske regering anført, at EØF-traktatens artikel 30 alene regulerer samhandelen inden for Fællesskabet, mens ordningen for disse produkter hviler på den

frihandelsoverenskomst, der den 22. juli 1972 blev indgået med denne stat (EFT 1972 af 31. 12. 1972, s. 166), uden at virkningen af denne overenskomst på området herved er afgjort.

7 Under hensyn til de usikkerhedsmomenter, der herved er kommet frem, og som følge af dommen af 10. juli 1980, kan der være grund til at fastslå dennes rækkevidde inden besvarelsen af de to forelagte spørgsmål.

Rækkevidden af dommen af 10. juli 1980

8 Det bemærkes, at Kommissionen under den sag, der lå til grund for dommen af 10. juli 1980, nedlagde påstand om, at det fastsloges, at Den franske Republik havde undladt at opfylde de forpligtelser, der påhvilede den i medfør af EØF-traktatens artikel 30 ved at have fastsat diskriminerende regler om reklame for alkoholholdige drikkevarer til skade for produkter med oprindelse i andre medlemsstater. Kommissionen gjorde gældende, at lovens ordning var fastsat således, at reklame for en række indførte alkoholholdige produkter var forbudt eller underkastet begrænsninger, mens den enten var ganske fri eller mindre restriktiv for konkurrerende indenlandske produkter.

9 I sin dom fastslog Domstolen, at de regler om reklame for alkoholholdige drikkevarer, der var fastsat ved loven, stred mod EØF-traktatens artikel 30, idet de indebar en indirekte restriktion for indførsel af alkoholholdige drikkevarer med oprindelse i andre medlemsstater, i det omfang afsætningen af disse produkter retligt eller faktisk er underkastet strengere bestemmelser end dem, der finder anvendelse på konkurrerende indenlandske produkter.

10 Domstolen har herved især fremhævet det forhold, at der kan reklameres frit for de franske »vins doux naturels«, fordi de beskatningsmæssigt henføres til vine, mens indførte »vins doux naturels« og hedvine er underkastet en ordning, hvor reklamen er begrænset; den har ligeledes fremhævet, at mens der fuldstændigt frit kan reklameres for destillerede spirituosa, der er typiske for den indenlandske produktion, nemlig rom og spirituosa på basis af vin,

cider eller frugt, er reklamen forbudt for tilsvarende, overvejende importerede produkter, navnlig spiritus på basis af korn, såsom whisky og genever.

11 I modsætning til de tiltaltes opfattelse, omfatter dommen af 10. juli 1980 alene behandlingen af produkter, der indføres fra de øvrige medlemsstater, og den franske lovgivning er kun blevet erklæret for at være i strid med artikel 30 i det omfang, den fastsætter mindre fordelagtige regler for disse produkter end for indenlandske produkter, der kan anses for at konkurrere med dem.

12 Heraf fremgår dels, at det traktatbrud, som Domstolen har fastslået, ikke angår de regler, der finder anvendelse på indenlandske produkter, dels, at Domstolen ikke blev anmodet om at udtale sig om den ordning, der finder anvendelse på produkter, der indføres fra tredjelande. Den eneste konsekvens, der må drages af den i de præjudicielle spørgsmål nævnte dom, er derfor, at Den franske Republik, for så vidt angår reklame, skal behandele alkoholholdige produkter med oprindelse i andre medlemsstater på lige fod med konkurrerende indenlandske produkter og følgelig skal foretage en ændring af inddelingen i artikel L.1 i loven i det omfang, denne medfører, at en række produkter, der indføres fra andre medlemsstater, retligt eller faktisk stilles mindre fordelagtigt.

Virkningen af dommen af 10. juli 1980

13 Traktatens artikel 171 bestemmer: »Såfremt Domstolen fastslår, at en Medlemsstat ikke har overholdt en forpligtelse, som påhviler den i henhold til denne Traktat, skal denne Stat gennemføre de til dommens opfyldelse nødvendige foranstaltninger«.

14 I medfør af denne bestemmelse er alle den berørte medlemsstats organer forpligtet til at sikre gennemførelsen af Domstolens dom inden for deres respektive kompetenceområder. I det tilfælde, hvor dommen fastslår, at en række lovbestemmelser i en medlemsstat er uforenelige med traktaten, medfører det, at de myndigheder, der har del i lovgivningsmagten, er forpligtet til at ændre de pågældende bestemmelser, således at disse bringes i

overensstemmelse med fællesskabsrettens krav. Den pågældende medlemsstats retter er forpligtet til at sikre overholdelsen af dommen under udøvelsen af deres opgave.

15 Det må imidlertid herved fremhæves, at domme, der er afsagt i medfør at artiklerne 169-171, i første række har til formål at fastslå medlemsstaternes pligter i tilfælde af, at de har undladt at opfylde deres forpligtelser. Borgernes rettigheder følger af selve fællesskabsrettens bestemmelser, når disse har direkte virkning i medlemsstaternes interne retsorden, således som det er tilfældet med traktatens artikel 30 om forbudet mod kvantitative restriktioner og alle foranstaltninger med tilsvarende virkning. Ikke desto mindre forholder det sig således, at i et tilfælde, hvor Domstolen har fastslået, at en medlemsstat har undladt at opfylde en sådan bestemmelse, påhviler det den nationale domstol ud fra den retskraft, som Domstolens dom har, i påkommende tilfælde at tage hensyn til de retlige momenter, der er fastsat i denne, for at afgøre rækkevidden af de fællesskabsretlige bestemmelser, som den nationale domstol skal anvende.

16 De stillede spørgsmål må derfor besvares med, at når Domstolen under en sag efter EØF-traktatens artikler 169-171 har fastslået, at en medlemsstats lovgivning er uforenelig med de forpligtelser, der påhviler den ifølge traktaten, er medlemsstatens retter forpligtet til i medfør af artikel 171 at lægge Domstolens dom til grund, idet det dog bemærkes, at de rettigheder, der tilkommer borgerne, ikke følger af dommen, men af selve de fællesskabsretlige bestemmelser, der har direkte virkning i den interne retsorden.

Sagens omkostninger

17 De udgifter, der er afholdt af Den franske Republiks regering og af Kommissionen for De europæiske Fællesskaber, som har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke godtgøres. Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale domstol, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN

vedrørende de spørgsmål, som er forelagt den af Tribunal de grande instance de Paris ved domme af henholdsvis 30. januar 1981, 12. februar 1981, 30. januar 1981 og 6. januar 1982, for ret:

Når Domstolen under en sag efter EØF-traktatens artikler 169-171 har fastslået, at en medlemsstats lovgivning er uforenelig med de forpligtelser, der påhviler den ifølge traktaten, er medlemsstatens retter forpligtet til i medfør af artikel 171 at lægge Domstolens dom til grund, idet det dog bemærkes, at de rettigheder, der tilkommer borgerne, ikke følger af dommen, men af selve de fællesskabsretlige bestemmelser, der har direkte virkning i den interne retsorden.

Mertens de Wilmars Pescatore O'Keeffe

Bosco Koopmans Due Galmot

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 14. december 1982.

P. Heim
Justitssekretær

J. Mertens de Wilmars
Præsident